

Parasztművelődés a régi Tápén

„A hajdani falusi társas-élet otthonai voltak a különböző gazdasági vagy olvasókörök. Tápén két kör alakult: a 48-as kör a régebbi, mely a szegényparasztokat, törpebirtokosokat tömörítette, az 1912-ben létesült Katolikus Körhöz pedig a földesemberek, a gazdák tartoztak.” Vasárnaponként a férfiak kora délután hónuk alá csapták nyáridőn a kasszát, ballagtak a már megszokott szomszéd ház elé kártyázni. Asszonyaik külön bandába gyűlve *peletykálgattak*. Az emberek filkóztak, vagy más, legalább hatosban játszható kártyáztak, közben beszélgettek — leginkább a gazdálkodásról. A helybéli korcsma udvarában kuglit gurítottak mások, akik már szót ejtettek a világ dolgairól is. Mindezek mellett a főt említett Kör-ökbe is eljártak a kíváncsibb természetű emberek beszélgetni, s ha hoztak bort a korcsmából, közben időgáltak.

Amíg a 48-as Körnek a Szerdahelyi-féle korcsma, addig a Katolikus Körnek — a legutóbbi időkben — a főlvégi Bodó-féle ház adott otthont, ahol a gazda a petroleumfogyasztásért térítést kapott. Mindkettőre jellemző, hogy kártyázgatás, izsgazás közben cserélték ki legfrissebb értesítéseiket a világ, az ország, s természetesen a falu dolgát illetően is. Egy 1928-ból ránkmaradt fénykép alacsony nádfődeles házat, előtte kártyázó gazdákat örökített meg, amint pipázgatva kártyáznak, mellettük egy lányka újságot olvas, talán éppen az ott ülőknek. Rádió azidőben szinte nem volt a faluban, újságot meg csak néhány tehetősebb járatott. Talán ennek a sajtóhírszomjnak a hatására hívta életre már 1910-ben Bogos plébános az *Ifjúsági Egyletet*, 1912-ben pedig az *Olvasókört*. Az egyház föltétlen szolgálatában állottak ezek a szervezetek, ám a közösségformálásnak azidőben más módszerével hiába is próbálkozott volna valaki. Érdekes viszont a falu és a lassan kialakuló Tápáirét lakosságának az egymáshoz való viszonya. A falu és a

Rét között ugyanis folyamatos ellentét volt. A falusiak a rétiakat *pocoknak*, *régi pocoknak*, azok meg a falusiakat *tápai gencsnek* csúfolták. Ennek az a legkézenfekvőbb magyarázata, hogy valójában a Tápáirét lakosságának nagy része *vásárhelyi, szegedi és makói*, és csak igen kis számban *lelei*, illetve *tápai*. A gazdálkodás különbözősége és a területi — Tisza által való — elzártság lassan kialakította az életmód és a kultúra eltérő vonásait. Bizonyára a réti elzártság is szerepet játszott abban, hogy az 1920-as években külön gazdakört szerveztek. Alapításában szegedi, vásárhelyi gazdák, gazdacsaládok jeleskedtek. Elnöke a Szeged-Alsóváros született *Dobó István* volt. Kezdetben tanyákon tartották vasárnapi összejöveteleiket, majd a *Porgányszélen* megépítették a Kört. Valamennyien részt vettek az építkezésben: az egyik gazda vályogot vert, a másik falat rakott, többen fuvart vállaltak, családostól segítettek. Ettől kezdve a tanyai fiatalság — olykor a házások is — ott tartották a vasárnapi bált, ahol „bizony nem jó szömmel nézték a gencslegényöket, de azok se a pocokat a falubeli bálon”.

A *Gazdakörnek* megszűnéséig 60–70 tagja volt. Az önálló társasélet kialakításának igénye mutatkozott abban is, hogy 1937–38 tájától a rétiak külön búcsút tartottak. Kisasszony napján (szept. 8.). Aránylag meg-

késve bontakozott ki a szervezett tanyai közösségi élet, de ez a kibontakozás egyben a falutól való elhatárolódást is mutatja. Némely sűrűn tanyásodott dűlőben — *Pajor, Lebő, Kútas* és a *Marosszél* — iskola épült, sőt Lebő az önálló községgé válás küszöbéig is eljutott. Napjainkra a dűlők elnéptelenedtek, megszűntek a Körtök, a réti gazdag tanyai élet lassan elfelejtődik.

A napokban viszont egy igen érdekes dokumentum került elő. Az egykori *Régi Kör* törmelékei között ifjabb *Bodó István* alaposan megsérült nagyméretű fényképet talált. A közeli tanyában még kint lakik „Szögá-vári tata, ahhoz ugrottam be a fényképpel, mondja már el, mi lehet ez, kik vannak ezen a képen”? Kiderült, hogy a *Régi Kör* elnöksége, vezetősége és 45 főt számláló tagsága állott a fotószerkentyű elé, mégpedig 1924-ben. Bodó Pityu — mert Tápén így ösmerik — nekilátott, hogy földerítse a kép hitelességét, közben a rajtálévköket is sikerült fölismerni. Egyetlen tárgyi bizonyítéka ez a Réti Körnek, amely — hogy fölszínre került — bizonyítja, hogy Tápét még nem egészen „belezték” ki a kutatók. Sokunknak még hosszú időközönként lesz kincsebánya, amelyről már sokan, sokféleképpen szinte mindenről hírt adtak és adnak napjainkig. Ifj. Lele József

Az időjárás krónikásai

Száz évvel ezelőtt — 1879 elején — kezdték el Moszkvában az akkori Petrovszki Akadémia meteorológiai obszervatóriumában az időjárás rendszeres megfigyelését. Ma az obszervatórium Mihelson nevét viseli és a Tyimirjazev Agrártudományi Akadémiához tartozik.

Az obszervatórium egyik nevezetessége az irattár, ahol az elmúlt évszázad minden napjáról őriznek feljegyzése-

ket. Csirkov professzor, az akadémia meteorológiai és klimatológiai tanszékének vezetője szerint az archivum rendkívüli jelentősége abban áll, hogy a százéves folyamatos meteorológiai adat-halmaz segít képet alkotni a Moszkva időjárásában bekövetkezett változásokról. Ezenkívül a meteorológiai obszervatórium irattára rendkívül nagy segítséget nyújt a mezőgazdasági szakemberek képzésében is. (APN)

letét, jellegzetes, piros téglaburkolattal. Gerle Lajos tervei szerint készült 1891-ben a volt Ürlikasztó épülete (ma Juhász Gyula Művelődési Otthon), egyemeletesre. Érdekes megoldás az árkádja, amelynek tükörképe a Tisza-szállónál található. A MÁV házi tervezője, Pfaff Ferenc tervei szerint egy darabot építettek itt fel az amszterdami központi pályaudvarból az MÁV-igazgatóság számára, holland reneszánsz stílusban.

Az új építkezési hullám egyik szép példánya a Kultúrpalota. Az egyemeletes, alagsoros, eklektikus épületet Steinhardt Antal és Lang Adolf tervei szerint építették. Rangot és méltóságteljes megjelenést az épületnek délre néző homlokzatának középső részén levő hat korintuszi oszlop által tartott timpanon ad. Az ötvenes években végrehajtott bővítés szerencsés megoldás, így a bejárat és az egész épület között jobb az összhang. A városi golfúrdó épületegyüttesét ugyancsak Steinhardt és Lang tervei szerint készítették, 1896-ban, reneszánsz stílusban. Az épület mai képe 1909-ből való, 117 méter homlokzatát ekkor alakították ki. Kass János, a modern szegedi vendéglátóipar kiemelkedő ízlésű úttörője tervezte Steinhardt Antallal a Hungária Szálloda (volt Kass) épületét, részben kétemeletesre, ívelt tetőzetűre, és ezzel az épülettel a millennium évében készültek el. Eredetileg fém- és faipari szakiskolának tervezte Vig Albert a Marx térre a mai Élelmiszeripari Főiskola épületét. Ugyancsak az ő tervei alapján építették 1896-ban az egyemeletes, eklektikus ízlésű Szegedi Kereskedelmi Iparkamara Székházát, a mai Bartók Béla Művelődési Központ épületét. Az I. számú városi Közkórház homlokzati terve és a nagykörúti árvaház szintén Vigh Alberttól való. Ebből a korszakból való a mai Radnóti gimnázium épülete, Baumgarten Sándor tervei szerint, előbb felső leányiskola számára. Az önkéntes tűzoltóságot 1881-ben hozták létre. Székházukat a Kossuth Lajos sugárútra Tóth Mihály városi főmérnök tervezte, eklektikus stílusban, és 1898-ra készültek el vele. A milleniumi építkezések szép példánya a MÁV Nevelőotthon épülete a volt Úgyvédi Kamara székháza a Dózsa utcában, amelyet a Szegedről elszármazott építész-festő, Zombory Lajos tervei alapján emeltek (ma a KJSZ székháza). Ekkor épült az

A lakosság szolgálatában Az Elektromos Isz munkájáról

Ma már szinte nincs olyan család, ahol ne lenne valamilyen elektromos háztartási gép. Kinek ne okozna bosszúságot, ha kedvenc műsórát nem tudja meghallgatni a rádióban vagy megnézni a televízióban, mert azok elromlottak. Ugyanígy nem öröm, ha a bái frizura készítése közben csütörtököt mond a hajszütő vas, vagy a hűtőszekrényben kellemes szobahőmérséklet mérhető. Elemi dolog, hogy rossz készülékeinket elvisszük javíttatni.

A Szegedi Elektromos Szövetkezetnél elmondták, hogy a lakosság által bejelentett hibákat gyorsan és szakszerűen tudják orvosolni. Az évi 70-80 ezer bejelentés mind-egyikének eleget tudnak tenni. A Békéscsabán, Csongrádon, Budapesten és Szegeden dolgozó 230 szakemberük tavaly 38 millió forint értékű hibajavítást végzett. A lakosság, az oktatási és egészségügyi intézményeknek végzett munkájukért az elmúlt évben 16 millió forintot kaptak. A további 22 milliót a

közületek fizették ki a szövetkezetnek.

Mint Tukarcy László, a szövetkezet elnöke elmondta, jó vállalkozásnak bizonyult a RAVILL-lal és a RAMOVILL-lal közösen létrehozott két szegedi Elektron bolt. Szegeden, a Somogyi utcában és a Lenin körúton 1975 végén megnyílt üzletekben tavaly 40 millió forint értékű árut adtak el.

Az eddigi tapasztalatok alapján kedvezően fogadták a vásárlók a Kelemen László utcában, tavaly szeptemberben megnyílt „lecserélt készülékek” boltját. Az eredeti ár 40-60 százalékáért vásárolható itt rádió, magnó és lemezjátszó. A vevők jobbra az NDK, csehszlovák és japán gyártmányokat kedvelik. Minden géphez mellékelnek egy tesztlapot, amelyen szerepel a készülék hibája is. Az üzlet havi forgalma 100 ezer forint körül van, de ennél nagyobb értékekben is tudnának árut eladni, ha a slágerkészülékek folyamatosan érkeznének a boltba.

H. I.

Az özvegyi járadékról

B. I.-né mórakalmi szakszövetkezeti tag, olvasónk férje az elmúlt évben meghalt. Olvasónk férje, haláláig öregségi járadékban részesült, olvasónk pedig munkaképzetlenség járadékát kapott. B.-né azt szeretné tudni, hogy férje halála után jogosult-e a sajátjogi járadéka mellett özvegyi járadékra is. Kéri ismertetessük az özvegyi járadékra való jogosultság feltételeit.

A társadalombiztosítási törvény rendelkezései szerint özvegyi járadékra annak a mezőgazdasági szövetkezeti (szakszövetkezeti) tagnak az özvegye jogosult, aki öregségi vagy munkaképzetlenség járadékaként, illetőleg ehhez szükséges feltételek megszerzése után halt meg, ha az özvegy: a házastársával annak halálakor együtt élt; a házastársának a halálakor a hatvanötödik — özevgyen maradt férj a hatvenedik — életévét betöltötte, vagy munkaképzetlen; öregségi, rokkantsági, bale-

seti rokkantsági nyugdíja, kivételes nyugellátása a mezőgazdasági szövetkezeti tagságon alapuló öregségi nyugdíj legkisebb összegét (1979-ben a havi 1210 forintot) nem éri el; özvegyi nyugdíjban, baleseti özvegyi nyugdíjban, rendszeres szociális járadékban nem részesül, és keresete, keresőfoglalkozásból származó jövedelme az öregségi járadék összegét (1979-ben a havi 978 forintot) nem haladja meg.

Az aki házastársa halálakor a hatvanötödik — férj a hatvenedik — életévét nem töltötte be és nem volt munkaképzetlen, özvegyi járadékra akkor jogosult, ha házastársa halálától számított tizenkét hónapon belül a hatvanötödik — férj a hatvenedik — életévét elérte vagy munkaképzetlenné vált.

Özvegyi járadékra a meghatározott feltételek fennállása esetén az a nő is jogosult, aki élettársa haláláig egy év óta megszakítás nélkül együtt élt, és gyermekük

született, vagy megszakítás nélkül tíz év óta együtt élt. Elettárs után nem jogosult özvegyi járadékra az a nő, aki a felsorolt együttélési idő vagy ennek egy része alatt özvegyi nyugellátásban, baleseti özvegyi nyugdíjban részesült.

A munkaképzetlenség címén megállapított özvegyi járadékra a jogosultság megszűnik, ha az özvegy már nem munkaképzetlen, vagy állandó özvegyi nyugdíjra jogosító életkor betöltése előtt házasságot köt. Az özvegyi járadék összege (1979-ben) 873 forint. Ha a mezőgazdasági szövetkezeti (szakszövetkezeti) tag egyidejűleg özvegyi vagy munkaképzetlenségi és özvegyi járadékra is jogosult, mindkét ellátás megilleti.

Olvasónk a sajátjogi munkaképzetlenségi járadéka mellett jogosult férje után özvegyi járadékra is. Kérelmét terjessze elő a szakszövetkezet vezetésénél.

Dr. V. M.

Bátyai
Jenő
9.

Az újjáépítés krónikája

A milleniumi építkezések

A nagy árvíz idején csak távírdai szolgálat volt Szegeden, a hivatal a mai Dóm téren működött. Az újjáépítés után, 1885. január 20-ára építették ki a városban a helyi telefonhálózatot. A telefonközpont építésekor maga Puskás Tivadar is többször megfordult a városban, de tíz előfizetőnél többet nem volt képes gyűjteni. Nem is foglalkozott sokáig a szegedi telefonközpont kérdésével, eladta Nollendorf Jenőnek, akitől 1887-ben a Grassely és Ottovay-cég vásárolta meg, és vetették meg komolyabban a szegedi telefonközpont alapját, olyannyira, hogy a századfordulón már négyszáz előfizetőjük volt.

A szegedi villamosvasút előtörténete szintén a rekonstrukciós korszakra nyúlik vissza. A vástól 1881-ben kért engedélyt közúti vasút építésére egy belga részvénytársaság nevében Paget Eduard mérnök. Az elvi engedély után két évre, 1883-ban kezdtek meg a pályáépítést, és a következő évben adták át a forgalomnak. Előbb hosszú éveken át lovakkal, a síneken guruló, zöldre festett, batárszerű omnibusszal. A lovakkal felváltó villamosítást 1908-ban kezdték. A sínpálya teljes hossza 14,2 kilométer volt, de ez azóta rövidült.

A rekonstrukciós építkezéseket befejezve, némi megtorpanás ugyan tapasztalható volt a városban, de a következő években is jelentős középületeket emeltek. Egyik fontos iskoláépítő, Baumgarten Sándor tervei szerint építették 1885-ben a mai Közgazdasági Szakközépiskola épü-

Utáslaktanya, a Honvédkórház, a fertőtlenítőttelep, a volt Huszárlaktanya (ma Kábelgyár), a Dohánygyár, az újszegedi iskola, a polgári iskola, három óvoda, külterületi iskolák.

A polgárházak közül érdemes megemlíteni e korszakból a Lábdy-házat, a Neubauer-házat, a Jámbori-házat, a Kossuth Lajos sugárúton levő Répás-házat és a Molnár-házat. A Klauzál téren, a *Prezetska-gyógyszertár* helyén (*Prezetska Klauzál Gábor* apósa volt) a két színháztervező tervei szerint épült a két utcára néző, emeletes Lengyel-palota, amelynek földszintjén a tulajdonos, Lengyel Lőrinc műbútorasztalos raktárt és bemutatótermet rendezett be.

Az újjáépítést követően évenként átlagban 100 lakóházat építettek Szegeden. Így érthették el a századfordulóra, hogy több mint tízezer épület állt a városban, ezek közül még mindig csak 54 volt a kétemeletes, közel 400 az egyemeletes, a zöme pedig földszintes.

A milleniumi, de inkább a századfordulói építkezések, külső megjelenését tekintve, a díszítőelemek mérsékeltébb megoldásával találkozunk az ez idő tájt alkotott házakon. A tervezők leginkább arra törekedtek, hogy a realitás keretein belül kövessék az uralkodó divatot. Ennek köszönhető, hogy az akkori házak, főleg azok, amelyek a reneszánsz elemek felhasználásával születtek, egyszerűek, nyugodt vonalvezetésűek, és ma is kellemesen illeszkednek a városképbe.

Érdekes említésre, hogy Lechner Lajos Szeged jövő építkezését úgy képzelte el, hogy az egész város minden egyes telektömbje egyöntetűen kétemeletes lesz, zárt sorú házakkal körülvéve. Ez nem így történt, mert azóta épültek magasabb házak is, meg épületeink sokaságában még napjainkban is találunk számos földszintes házat is.

A város vezetői az árvíz hatása alatt elhatározták, hogy a nagy víz emlékére templomot építenek. A fogadalmi templom első terveit két szegedi mérnök, Vitkovszky Lőrinc és Molnár Pál készítette meg 1883-ban, de csak terv maradt.

(Folytatjuk.)